

Thuküdidész: Peloponnészoszi háború V. 85-116.

„Mélосzi dialógus”

Ford. Muraközy Gyula

85. „Miután nem szólhatunk az egész néphez, nyilván azért, hogy a tömeget egyetlen összefüggő beszédben előadott s az első hallásra is meggyőzőnek és megcáfolhatatlannak ható érveinkkel meg ne zavarjuk – hiszen jól tudjuk, hogy ezért vezettek minket e szűkebb körű tanács elé -, nos, ti, akik itt ültök, válasszátok a tárgyalásnak még ennél is biztosabb módját. Ne összefüggő beszédben, hanem pontról pontra válaszoljatok, s szakítsatok félbe azonnal, ha olyasmit mondunk, ami számotokra nem látszik kielégítőnek. S először arra válaszoljatok, elfogadjátok-e javaslatunkat?”

86. Erre a méloszi főemberek így válaszoltak: „Méltányos javaslatotok ellen, hogy higgadtan igyekezzünk egymást meggyőzni, nem lehet kifogásunk. Ennek azonban szemlátomást ellentmond az a tény, hogy ti már most, túl az előkészületeken, készen álltok a háborúra. S úgy látjuk, azért jelentetek meg, hogy ítélobíráink legyetek az elkövetkező eszmecserében, s hogy tárgyalásaink eredménye, ha bebizonyítjuk igazunkat, s éppen ezért nem engedünk, a háború, ha pedig hagyjuk magunkat meggyőzni, a szolgaság lesz.”

87. *Athéniaiak:* Ha ti azért jöttetek össze velünk, hogy a jövő lehetőségeit találgassátok, vagy más a célotok, nem pedig az, hogy jelenlegi helyzetetekben, amelyet ti magatok is láttatok, városotok megmaradásáról tanácskozzatok, máris abbahagyhatjuk a tárgyalást. Ha azonban az utóbbi a célotok, akkor beszéljete tovább.

88. *Mélосziak:* Természetes és megbocsátható, ha ilyen válságos helyzetben valakinek a gondolatai sok irányban elkalandoznak. Összejövetelünk célja valóban a mi megmaradásunk, s a tárgyalást, ha nektek is megfelel, folytassuk úgy, ahogy ti javasoljátok.

89. *Athéniaiak:* Nos, jó. Mi tehát egyáltalán nem szándékozunk előttetek szép szavakat hangoztatva - hogy például a médek legyőzése után minket illet az uralom, vagy hogy az elszenvedett jogtalanságok megtorlására érkezünk ide – hosszadalmas és aligha elhíhető szónoklatot tartani, másrészt azonban ti se higgyétek, hogy meggyőzhettek minket, azt állítva, hogy noha ti a lakedaimoniak gyarmatosai vagytok, nem nyújthatok nektek fegyveres segítséget, vagy hogy nekünk még soha semmi sérelmet nem okoztatok. Okosabb, ha csak annyit akartok elérni, amennyit kettőnk őszinte érzései megengednek. Hiszen éppoly jól tudjátok, mint mi, hogy emberek között jogegyenlőségről csak az erők egyensúlya esetében lehet beszélni, a hatalmas azonban végrehajtja, amit akar, a gyenge pedig meghajlik előtte.

90. *Mélосziak:* A mi véleményünk szerint – s ezt meg kell mondanunk, mikor ti, semmibe véve a jogot, csak a haszonról vagytok hajlandók beszélni – kívánatos lenne, ha nem vetnétek el mindnyájunknak ezt a közös kincsét, s a bajban lévő esetében a méltányos mindig igazságosnak is számítana, s ő, ha ügye jogosságát nem is tudja teljes mértékben bebizonyítani, számíthasson némi jóindulatra. S ez nektek is érdeketekben áll, hiszen ha netán egyszor alulmaradtok, meglehet, ti szolgáltok a legszörnyűbb megtorlás példájával.

91. *Athéniaiak:* Amiatt mi nem aggódunk, hogy mi lesz velünk, ha uralmunk egyszer véget ér. Mert nem az a nép félelmetes a legyőzött számára, amely, miként a lakedaimoniak is, másokon uralkodik – különben is most nem a lakedaimoniakkal van nézeteltérésünk -, hanem az elnyomott, ha egyszer fellázad, s legyőzni eddigi urát. De engedjétek, hadd legyen ez a veszély csak a mi gondunk. Azt szeretnénk kifejtetni, hogy mi hatalmunk kiterjesztése végett érkezünk ide, s városotok megmentése érdekében folytatjuk ezt a tárgyalást, hogy itt

küzdelem nélkül vegyük át az uralmat, úgy, hogy ti mindkettőnk javára sértetlenek maradjatok.

92. *Mélosziak*: S miképpen jelenthetne nekünk akkora előnyt szabadságunk elvesztése, mint nektek az elnyert uralom?

93. *Athéniak*: Úgy, hogy ti a legszörnyűbbet elkerülve alattvalóikká váltok, mi pedig csak nyerünk vele, ha nem teszünk tönkre benneteket.

94. *Mélosziak*: S nem elégednétek-e meg azzal, ha mi ellenségeitekből barátaitokká válva nyugodtan maradnánk, anélkül, hogy bármelyik féllel szövetséget kötnénk?

95. *Athéniak*: Nem! Ellenséges érzületek kevesebb kárt okozna nekünk, mint barátságotok, amely alattvalóink szemében éppen gyengeségünket, míg gyűlöletetek hatalmunkat bizonyítaná.

96. *Mélosziak*: Tehát a ti alattvalóitok úgy gondolkoznak a méltányosságról, hogy semmi különbséget nem tesznek azok között a városok között, amelyekhez nem volt semmi közötök, s azok között, amelyeket, miután részben elpártoltak, engedelmességre kényszerítettetek?

97. *Athéniak*: Nem! Ők jól tudják, hogy ügyének jogosságát az egyik éppúgy képes igazolni, mint a másik, de úgy vélik, hogy amelyik megőrizte függetlenségét, ezt erejének köszönheti, s mi félelemből nem támadunk rá. A ti meghódolásotokkal tehát nemcsak uralmunkat terjesztjük ki, hanem biztonságunkat is megszilárdítjuk, s különben is ti, a szigetlakók közt is egyik leggyengébb város, hogyan szállhatnátok sikerrel szembe egy tengeri nagyhatalommal?

98. *Mélosziak*: S mit gondoltok, az itt ajánlott megoldás nem szavatolja eléggé biztonságotokat? Mert miután megakadályoztátok, hogy a jogszerűségeire hivatkozzunk, s arra akartok kényszeríteni, hogy csak a ti érdekeiteket nézzük, szükségét érezzük, hogy megpróbáljunk benneteket meggyőzni arról, hogy számunkra mi a hasznos, s hogy ez nyilvánvalóan egybeesik a ti érdekeitekkel is. Hogyan képzelitek, hogy azok, akik még egyik félhez sem csatlakoztak, nem válnak ellenségeiteké, ha, a mi példánkat látva, azt kell következtetniük, hogy majd rájuk is sor kerül? S mi egyebet fogtok elérni, mint hogy megerősítitek már meglévő ellenségeiteket, s azokra is, akik nem is gondolnak erre, akaratuk ellenére ellenségeiteké teszitek?

99. *Athéniak*: Mi nem azokat tartjuk legfélelmetesebb ellenfeleinknek, akik, valahol a szárazföldön lakva, éppen mert szabadok, rendkívül hosszú töprengés után tesznek védelmi intézkedéseket ellenünk, hanem, igenis, a szigetlakókat, akik vagy függetlenek, mint ti, vagy pedig már elkeserítette őket valamely idegen uralom elnyomása, mert ezek képesek, erejüket esztelenségükben túlbecsülve, magukkal együtt minket is szemmel látható veszedelmekbe sodorni.

100. *Mélosziak*: Nos, ha ti éppúgy vállaltok minden kockázatot uralmatok megtartásáért, mint az általatok leigázott népek felszabadulásukért, mi, akik még szabadok vagyunk, gazok és hitványak lennénk, ha nem kísérelnénk meg mindent, mielőtt szolgákká leszünk.

101. *Athéniak*: Nem, ha képesek vagytok a bölcs megfontolásra. Mert nem hősiességetek bizonyításáról van szó s arról, hogy az egyenlő erők küzdelmében meg ne szégyenüljete; itt megmaradásotokról kell döntenetek s arról, hogy ne szálljatok szembe egy sokkal nagyobb hatalommal.

102. *Mélosziak*: Igen, de tudjuk, hogy a háborúban a hadiszerecse néha sokkal egyenlőbb helyzetbe hozza a feleket, mint haderejük különbsége alapján várni lehetett volna.

S ha mi engedünk, helyzetünk egy csapásra kilátástalanná válik, de ha merünk cselekedni, még mindig lehet reményünk a megmaradásra.

103. *Athéniaiak*: A remény valóban a szorongatottak vigasza, s lehet, hogy azokat, akik nagy gazdagság birtokában bíznak benne, ha meg is károsítja, nem teszi tönkre. Aki azonban mindenét egyetlen kockára teszi fel, a remény igazi természetét (hiszen lényege a tékozlás) csak bukása után ismeri fel, miután annyit se hagyott meg neki, amennyivel ellene, lényét kiismerve, védekezhetne. Ti, azonban, akik gyengék vagytok, és sorsotok egy hajszálon függ, ne hagyjátok, hogy ez történjen veletek, s ne tegyetek úgy, mint a nagy tömeg, amely, mikor emberi eszközökkel még elérhetné megmenekülését, nehéz helyzetében a kézzelfogható reményektől a megfoghatatlanhoz menekül, a jövőmondásokhoz, jósigékhez, s mindahhoz, ami az általa keltett reményekkel tökre teszi az embert.

104. *Mélosziak*: Higgyétek el, mi is súlyos dolognak tartanánk, ha teljesen egyenlőtlen helyzetben kellene szembeszállnunk haderőtökökkel és a sorssal. Azonban bíznak benne, hogy az isten kormányozta végzet nem engedi meg, hogy eltíporjanak, mert mi tiszta ügyet képviselve szállunk szembe a jogtalan támadással. Ami pedig haderőnk gyengeségét illeti, bíznak lakedaimoni szövetségeseink támogatásában, akik, ha más okból nem is, a rokonság és a becsület miatt feltétlenül segítségünkre sietnek. Így tehát a mi magabiztosságunk nem is annyira megalapozatlan.

105. *Athéniaiak*: Ami az isteni jóindulatot illeti, az, reméljük, minket sem fog cserbenhagyni. Hiszen mi semmi olyasmit nem kívánunk vagy teszünk, ami ellentmondana az emberek istenről való véleményének vagy egymás iránt táplált érzelmeinek. S istenről nagy valószínűséggel, az emberről pedig minden biztonnal állíthatjuk, hogy a természetükben mindig ott rejlő kényszer alapján, ha megvan rá a hatalmuk, uralkodni akarnak. Ezt a törvényt nem mi találtuk ki, s fennállása óta nem mi alkalmazzuk először, hanem már készen örököltük, s minden időkre érvényes örökségként fogjuk is hátrahagyni. S ha e szerint járunk el, ezt abban a tudatban tesszük, hogy ti vagy bárki más hasonló hatalom birtokában ugyanúgy cselekednék, mint mi. Így hát nyilvánvalóan semmi okunk nincs a félelemre, hogy az istenek jóindulatát esetleg elveszítjük. Ami pedig a lakedaimoniakról alkotott véleményeteket s azt a reményeteket illeti, hogy már csak becsületből is segítségetekre sietnek, nos, ebben az esetben csodálattal illehetjük gyermekhez illő bizalmatokat, de nem irigyeljük balgaságotokat. Mert igaz, hogy a lakedaimoniak, ha egymás közti érintkezésükről vagy hazai törvényeik tiszteletéről van szó, kiválóan viselkednek, de sokat lehetne arról beszélni, hogyan bánnak másokkal, s röviden szólva úgy jellemezhetjük őket, hogy aligha ismerünk még egy népet, amely a legteljesebb nyíltsággal azt tartja tisztességesnek, ami neki kellemes, és azt jogosnak, ami neki hasznos. S mivel ilyen a gondolkodásmódjuk, nagyon alaptalan a reményetek, hogy megmentenek.

106. *Mélosziak*: Sőt, mi mindenekfelett éppen azért bíznak bennük, hogy ők éppen a maguk érdekében nem fogják cserbenhagyni Méloszt, saját gyarmatvárosukat, nehogy ezzel a bennük bízó hellénekben bizalmatlanságot keltsenek, ellenségüknek pedig szolgálatot tegyenek.

107. *Athéniaiak*: Ti egyáltalán nem gondoltok arra, hogy az a hasznos, ami biztonságos, míg a tisztességes és szép cselekedetek kockázattal járnak. Pedig éppen ez a kockázat az, amire a lakedaimoniak általában a legkevésbé vállalkoznak.

108. *Mélosziak*: Úgy véljük, hogy miertünk sokkal inkább és sokkal elszántabban vállalják majd a veszélyt, mint másokért, mivel mi a hadműveletek szempontjából közel vagyunk a Peloponnészoszhoz, s rokoni érzésünk miatt bennünk jobban bízhatnak, mint bárki másban.

109. *Athéniaiak*: Annak számára azonban, aki valakit meg akar segíteni, nem a segítséget kérő jóindulata a legnagyobb biztosíték, hanem annak valóban meglévő katonai túlereje, s erre a lakedaimoniak még másoknál is jobban ügyelnek. Hiszen annyira nem bíznak saját haderejükben, hogy távoli vállalkozásokba csak számos szövetségesük társaságában bocsátkozzanak. Így nagyon kevésbé valószínű, hogy megpróbálnak átkelni egy szigetre, mikor a tengeren mi vagyunk az urak.

110. *Mélosziak*: Akkor meg ideküldhetnek másokat. A Krétai-tenger elég nagy ahhoz, hogy a fölényben lévőnek nehezebb legyen elfogni valakit, mint annak, aki észrevétlen akar maradni, elmenekülni. S ha itt nem is érnek el sikert, még mindig a ti saját földetek s azok ellen a szövetségeseitek ellen fordulhatnak, akiknél Braszidasz nem járt. S akkor majd nem egy benneteket meg nem illető szigetért, hanem szövetségeseitek megtartásáért és saját földetekért kell keserves küzdelmet folytatnotok.

111. *Athéniaiak*: Ilyesmi megtörténhet, s nektek is van ilyen tapasztalatotok, de ti is jól tudjátok, hogy az athéniaiak még sohasem hagytak abba hadi vállalkozást valamilyen máshonnan jövő fenyegetés miatt. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy ti, bár kinyilvánítottátok, hogy megmaradástokról fogtok tanácskozni, hosszú megbeszélésünk folyamán semmi olyasmit nem hoztatok fel, ami az embert a menekülés hitelével szokta eltölteni. Önbizalmatokat elsősorban a jövőtől függő reményekre alapoztatok, de meglévő eszközeitek nem elegendők arra, hogy a megjelent ellenféllel sikerrel szembeszálljatok. S gondolkodásotok értetlenségéről tesztek tanúságot, ha mielőtt bennünket elbocsáttok, nem tudtok ennél bölcsebb elhatározásra jutni, s talán csak nem fogtok az embereket a maguk választotta szégyenteljes veszélyek között mindannyiszor tönkretevő becsületre hivatkozni. Hány emberrel történt már meg, hogy bár előre látták, milyen veszélybe sodródni, mégis egyetlen szó, a megszegyenülés ellenállhatatlan hatására, mint egyetlen kifejezés áldozatai, szántsándékkal rohantak a biztos és elkerülhetetlen romlásba, s balgaságuk még szégyenletesebb gyalázatba döntötte őket, mint balsorsuk. Tehát vigyáznok kell, ha helyesen gondolkodtok, hogy ne találjatok semmi megaláztatást abban, ha meghátráltok egy hatalmas város előtt, amely oly méltányos feltételeket szab: adófizető szövetségesei lesztek, megtartva, ami a tiétek, s szabadon választhatok a háború és a biztonság között – ne akarjatok makacsul a rosszabb lehetőség mellett dönteni. Nem hátrálni meg az egyenlő előtt, okosan szót érteni az erősebbel s mértékletesen bánni a gyengével, íme, a boldogulás legbiztosabb útjai. Vegyétek ezt fontolóra, míg mi kint várakozunk, s újra és újra gondoljátok meg, hogy hazátok sorsáról határozotok. Ez az egy hazátok van, s ettől az egyetlen döntéstől függ fennmaradása vagy pusztulása.

112. Ezzel az athéniaiak eltávoztak a tanácskozásról. A mélosziak egymást közt folytatott megbeszélésükön kitartottak eddig hangoztatott álláspontjuk mellett, s a következő választ adták: „Ugyanaz az álláspontunk, athéniaiak, mint legelőször volt, s nem vagyunk hajlandók hétszáz év óta fennálló városunk függetlenségéről egy pillanat alatt lemondani, hanem bízva az istenek kegyéből minket eddig még mindig megsegítő jósorsban s az emberek, elsősorban a lakedaimoniak támogatásában, megkíséreljük a megmenekülést. Fölvívunk benneteket, hogy legyünk barátok, úgy, hogy mi ne legyünk egyik féllel sem ellenséges viszonyban, vonuljatok el földünkről, s kössünk mindkettőnket kielégítő szerződést.”

113. Ez volt a mélosziak válasza, mire az athéniaiak, véget vetve a tárgyalásnak, kijelentették: „Döntésekből úgy látjuk, hogy ti vagytok a világon valóban az egyetlenek, akik világosabban ítéletek meg a jövőt, mint azt, ami a szemetek előtt van, bizonytalan vágyaitokat máris valóságzámba veszitek, s miután a lakedaimoniakban, a sorsban és reményeitekben bízva mindent kockára tesztek, el is fogtok mindent veszíteni.”

114. Ezzel az athéni követek visszatértek a sereghez, s a hadvezérek, miután a mélosziak egyáltalán nem engedtek, haladéktalanul megkezdték a háborút Mélosz körül. A munkát az egyes városok között felosztva körülsáncolták Méloszt, majd az athéniak, szárazon és vizen saját és szövetséges csapataikra bízva az őrököt, eltávoztak, míg az ott maradtak fenntartották az ostromzárát.

115. Ugyanebben az időben az argosziak betörték Phleiusz területére, de a phleiusziak és saját száműzötteik csapdába estek, s mintegy nyolcvan embert vesztek. Az athéniak Pülosznál nagy zsákmányt szereztek a lakedaimoniaktól. De a lakedaimoniak nem mondták fel ezért a szerződést, s nem indítottak ellenük háborút. Viszont követek útján közhírré tették, hogy aki akar, engedélyükkel zsákmányt szerezhet az athéniaktól. Bizonyos, csak őket érintő vitás ügyek miatt a korinthosziak hadra keltek az athéniak ellen, a többi peloponnészoszi állam azonban nyugodtan maradt.

Közben a mélosziak egy éjszakai kitörés alkalmával elfoglalták az athéni ostromsáncnak a piaccal szemben lévő részét, megöltek néhány embert, s miután annyi élelmet és egyéb dolgot zsákmányoltak, amennyit csak tudtak, visszavonultak, s nem kezdtek újabb vállalkozásba. S ettől kezdve az athéniak sokkal nagyobb gonddal látták el az őrszolgálatot. S ezzel véget ért a nyár.

116. A következő téli időszakban a lakedaimoniak már elindultak az argosziak ellen, de mikor a határátlépésnél szokásos áldozat nem sikerült, visszafordultak. Az argosziak e terv miatt gyanakodni kezdtek a városukban néhány emberre, egyeseket elfogtak, mások elmenekültek. Ugyanebben az időben a mélosziak ismét kitörve elfoglalták az athéni ostromsánc egy másik pontját, ahol kevés volt az őr. E támadás után Athénból új sereg érkezett Démeasz fiának, Philokratésznak vezetésével. S mivel most már teljes erővel folyt az ostrom, amihez hozzájárult még néhány városbeli árulása is, a mélosziak megadták magukat azzal, hogy sorsukról az athéniak tetszésük szerint döntsenek. Az athéniak minden kezükbe került méloszi férfit lemészároltak, a gyermekeket és asszonyokat pedig eladták rabszolgának. S a városba, amelyet saját gyarmatukká tettek, később ötszáz telepest küldtek.